

Секція 5. ПСИХОЛОГІЯ

Гапоненко Лариса Олександрівна
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцентка кафедри практичної психології
Криворізькій державний
педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ІНФАНТИЛІЗМ ЯК СУЧАСНА ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Аналіз знань психологічного інфантилізму засвідчив декілька сучасних проблем, неврахування яких спричиняє труднощі повноцінного розуміння генези розвитку інфантила-підлітка. Перелічимо їх.

1. На сьогодні існує багатий арсенал корекційних методів і технологій завдяки збагаченню теоретико-методологічних засад з розвитку особистості, серед яких генетико-моделюючий метод С.Д. Максименка [8] має перевагу. Серед усієї сукупності методів психологічної допомоги особам з аномальною поведінкою найбільш розробленими є подолання хімічної та нехімічної адикції та подолання відчуттів провини, втрати, страху, тривожності, агресії, посттравматичного стресу. Значно менше наукових знань з корекції психологічного інфантилізму, який є «прихованою хворобою» не тільки для самого інфантила, але і для будь-якого суспільства, бо розвиток і могутність держави ґрунтується на найвищій цінності — це зрілій особистості. Психологічний інфантил є повною протилежністю зрілій особистості.

2. Виявились малоефективними результати дослідницьких зусиль, які ґрунтуються тільки на описі поведінки інфантила — економічна залежність, соціальна пасивність, ригідність, кризи творчості, особистісна / професійна деградація. Слід їх вважати симптомом, індикатором внутрішніх психічних розладів, що призводять до

інфантилізму. В українському психологічному просторі з'явилося чимало нових наукових праць, в яких психологічний розвиток розглядається як само-детермінуючий рух. Тож, зрозуміти генезу психологічного інфантилізму підлітка неможливо без врахування інтегрованої єдності внутрішніх і зовнішніх адаптивних функцій психіки.

3. Порівняльний аналіз інфантильності у дорослих і підлітків висвітив перевагу наукового інтересу до дорослих респондентів, хоча психологічний інфантилізм підлітків / ранньої юності є першим сигналом відхилення від норми в розвитку психіки. Їх легше фіксувати й коректувати. Постає питання: *«Чому існує такий розподіл респондентів?»*. Передбачаємо в стереотипі сприймання підлітка ще дитиною, але це період «наближенням до дорослості» (*adolescence*). За нашим психолінгвістичним аналізом вчителів і батьків визначено, що капризи, невідповідальність, безтурботність, маніпулювання, професійна невизначеність підлітка пояснювалась: *«ще не виріс (ла), виростуть і порозумнішають»* (71,65% (196 осіб) із N = 254) [6].

4. Відстежується методологічне загострення одностороннього тлумачення поняття «рефлексія», в більшості автори подає без розчленування її різновидів. Проте накопичилась достатня кількість наукових матеріалів про її різноманітності: 1) повторні настирливі рефлексивні роздуми (*rumination*) в стані дистресу, відчуттів вини та втрати, страху та тривожності; 2) агресивно спрямовані рефлексивні роздуми, які ґрунтуються на егоцентричній лібідозної енергії заспокоїти власне «Я» в стані невротичного ускладнення. «Негативні наслідки породжує і орієнтація на стан при саморегуляції, протиставляється орієнтації на дію» [7, с. 113]. З 2019 року ми проводимо дослідження рефлексивно-рольового виміру внутрішнього світу особистості й виявили: 1) позитивний зв'язок між системною ідентичністю рольової поведінки та системною рефлексією (ролі: «Дружній», «Співпрацівник», «Розумник»); 2) позитивний зв'язок між тривожною рефлексією (інтроспекція) із кризою ідентичності (ролі: «Дитя», «Плакса», «Утриманець», «Сором'язливий», «Мовчун»); 3) позитивний зв'язок між рефлексією задоволення власного «Я» (квазірефлексія) і кризою ідентичності (ролі: «Скандаліст», «Апатичний», «Хворий», «Нещасний», «Непохитний» [3], [4], [5].

5. Проблема пізнання генези психологічного інфантилізму полягає в «розмитості» мереж з близьким поняттям, серед зупинимось *«соціальному інфантилізму»*. Я.А. Ардельянова розглядає соціальний інфантилізм, як «стан, що проявляється в розриві між біологічним і соціальним розвитком» [1]. Авторка не конкретизує внутрішні ознаки, а подає тільки соціальні умови його утворення.

Констатація трансформаційних змін соціокультурної епохи постмодернізму здійснена контент-аналізом реклами і маркетингу: «герой сучасності» (N = 130), вона визначила: 33% інформаційного рекламного матеріалу ґрунтується на цінності дорослості, останні ролики рекламують «героїв, які відтворюють дитячу поведінку» — 67%, «героїв, яким допомагають старші родичі / друзі» — 25%, «героїв, які уникають вирішення проблем» — 30%, «героїв, яким допомагає чарівна сила» — 30% [1].

Перелічені проблеми сучасних проблем з вивчення психологічного інфантилізму підлітка, зрозуміло, є неповними. Вважаємо для подальшого вивчення слід враховувати показник інцестуозності, яке висвітлює «психологічне та фізичне порушення меж особистості, що виникає між емоційно пов'язаними людьми із зловживанням владою та авторитетом однієї з них, для свідомого чи несвідомого задоволення власних сексуальних та психологічних потреб» [6, с. 113].

Перші результати нашого дослідження в цьому аспекті показали, що батьки, діти яких мали ознаки психологічного інфантилізму дали згоду діагностування за методикою М. М. Душкевич та М. О. Глуценко «Шкала інцестуозності особистості» (N = 254). Інтерпретація статистичного матеріалу підтвердила, що дійсно, батьки які самі в дитинстві пережили інцестуозність, свідомо/несвідомо проявляли такі ж над своїми дітьми.

Подібні результати були отримані ще три роки тому в апробуванні рефлексивно-рольової мета-гри для молодшої сімейної пари [3]. Були виявлені ролі сексуальної невротичності та ролі агресивного сексу як такі, що несвідомо використовувались як інцестуозність особистості.

Література

1. Ардельянова Я. А. Фатори і умови інфантилізації сучасної молоді. 2015. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/factory-i-usloviya-infantilizatsii-sovremennoy-molodezhi%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/factory-i-usloviya-infantilizatsii-sovremennoy-molodezhi%20(1).pdf)
2. Гапоненко Когнітивна модель соціально зрілої особистості студента-психолога. *Особистісна зрілість як проблема сучасної психології: колективна монографія* / кол. авт.; наук. ред. З. М. Мірошник. Кривий Ріг, 2019. Том 1. С. 116–131. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/3995>
3. Гапоненко Л. О. Рефлексивно-рольова мета-гра з усвідомлення деструктивних сімейних симптомів. ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН

ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ (каталог психотехнологій; тези доповідей): збірник матеріалів IV міжрегіональної наук.-практ. конф., м. Харків, 31 жовтня 2020 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків : Діса плюс, 2020. С. 20–22. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Kaf_psihologii/konf_2020.pdf

4. Гапоненко Л. О. Рефлексивно-рольові вимірювання соціального інтелекту як ознака соціальної зрілості студентів. *Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи (на пошану професора Шинкарюка А.І. та 102-ї річниці заснування Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка): Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції*. Кам'янець-Подільський, 2020. С. 18–22. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3984>

5. Гапоненко Л. О. Рефлексивно-рольовий підхід в аналізі спрямованості копінг-поведінки студентів. *The 3rd International Scientific and Practical Conference «Perspectives of World Science and Education» (Japan, November 27–29, 2019)*. Osaka : CPN Publishing Group, 2019. С. 790–798. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3985>

6. Гапоненко Л. О., Закордонцев Ю. В. Вимір психологічного інфантилізму підлітка. *The 2nd International scientific and practical conference «Innovative development of science, technology and education» (November 16–18, 2023) Perfect Publishing, Vancouver, Canada, 2023*. С. 490–497. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/INNOVATIVE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE-TECHNOLOGY-AND-EDUCATION-16-18.11.23.pdf>

7. Душкевич М. М., Глуценко М. О. Душкевич М. М., Глуценко М. О. Розробка, апробація та стандартизація опитувальника «Шкала інцестуозності особистості». 2021. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/admin,+1-2021-108-127+\(2\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/admin,+1-2021-108-127+(2).pdf)

8. Леонтьев Д. О., Осін Є. М. «Хороша» і «дурна» рефлексія: від посягальної моделі до диференційованої діагностики. 2019. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/refleksiya-horoshaya-i-durnaya-ot-obyasnitelnoy-modeli-k-differentsialnoy-diag>

9. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : видавництво ТОВ «КММ», 2006. 240 с.